

İQTİSADİYYAT

UOT 339.9; 339.9:061(100)

SƏMƏRƏLİ REGIONAL İQTİSADI SİYASƏTİN
FORMALAŞMASINDA İQTİSADİYYATIN
TƏNZİMLƏNMƏSİNİN ROLU

H.H.ASLANOV

*Bakı Dövlət Universiteti,
dosent1966@mail.ru*

Müasir dünyada qloballaşmanın təsiri altında iqtisadi əlaqələrin mürəkkəbləşdiyi, liberallaşdığı daha böyük miqyaslı və müxtəlif olduğu bir şəraitdə bazar münasibətlərinin keyfiyyətcə yeni forma və səviyyədə koordinasiya olunması tələbini daha da artırır. Belə ki, dövlət tənzimlənməsinin zəruriliyi inkişaf etmiş bazarın yaranması dövründə də kəskinləşir və belə bir şəraitdə global, milli, regional proseslərin uzlaşdırılması bu prosesdə ön plana çıxır.

Qeyd edək ki, iqtisadi münasibətlərin liberallaşdığı şəraitdə məhz regional siyasətin rolu artır. Bu baxımdan dövlətin regional iqtisadi siyasəti və onun tənzimləmə - idarəetmə mexanizmləri regionların, onların təsərrüfat sahələrinin inkişafı qarşısında prioritet – perspektiv məqsədlər qoyur, cəmiyyətin mənafeyi baxımından onların yerinə yetirilməsini stimullaşdırır və təmin edir.

Müasir inkişaf mərhələsində regional siyasətin qarşıya qoyduğu strateji və cari məqsədlərə çatmağın başlıca vəzifəsi respublikanın bütün iqtisadi rayonlarının istehsal potensialından, təbii-iqtisadi imkanlarından, yerli və xarici investisiyadan, elmi-texniki və kadr potensialından səmərəli istifadə etməklə müxtəlif təsərrüfatçılıq formalarının inkişafına və respublikanın iqtisadi rayonlarında daha səmərəli yerləşdirilməsinə nail olmaqdır.

Açar sözlər: dövlət, tənzimlənmə, regional siyasət, iqtisadi səmərəlilik, regional inkişaf, dövlət proqramı, investisiya siyasəti

Azərbaycanın müstəqilliyinin ilkin dövründə dövlətin iqtisadi siyasətinin məqsədləri, vəzifələri və metodlarının əks olunduğu sosial-iqtisadi inkişafın konsepsiyasının olmaması həm də regional siyasətin lazımsızlığı haqda təsəvvürlərin formalaşmasına səbəb olmuşdur. Nəticədə regionlar arasında əlaqələr pozulmuş, ölkənin iqtisadi inkişafı ilə regional inkişafın uzlaşdırılmaması baş vermiş və ölkə səviyyəsində qəbul edilən qərarlar yerlərdə zəruri nəticələri verməmişdir. Əlbəttə, bu prosesə torpaqlarımızın 20%-nin işğalı və ondan irəli gələn məlum çoxsaylı iqtisadi, sosial, siyasi, hüquqi və digər problemlərin çox neqativ təsir göstərərək, həmin ziddiyyətləri katastrofik dərəcədə dərinləşdirdi. Qeyd edək ki, mərkəzləşdirilmiş idarəetmənin süqutu və iqtisadi münasibət-

lərin liberallaşdığı şəraitdə məhz regional həlqənin rolu artır və hal-hazırda bir sıra alimlər və dövlət qulluqçuları ölkənin, onun regionlarının davamlı inkişafının aktual problemlərinin həlli ilə bağlı metod və vasitələrin aktiv icrasını həyata keçirir. Bu baxımdan islahatların geniş miqyasda aparıldığı bir dövrdə məhz dövlətin regional iqtisadi siyasəti və onun tənzimləmə-idarəetmə mexanizmləri regionların, onların təsərrüfat sahələrinin inkişafı qarşısında prioritet-perspektiv məqsədlər qoyur, cəmiyyətin mənafeyi baxımından onların yerinə yetirilməsi stimullaşdırılır və təmin edilir.

Ayrı-ayrı mütəxəssislər regionların ümumi – iqtisadi və hüquqi mühiti formalaşdırdığı və yalnız müəyyən normativ-hüquqi aktların qəbulu ilə mövcud problemlərin həll edilə bilməsi haqda fikirləri uzun müddət ərazilərin özünəməxsusluqlarının qəbul edilməməsi ilə nəticələnmişdir [2, 11]. Ona görə də iqtisadi inkişafda regionlara müstəqilliyin az və ya çox verilməsi üzərində fikirlərin cəmlənməsi baş vermiş və bu da, onların spesifik inkişaf yolunun seçilməsi üzərində konkret təkliflərdən ümumiləşdirmələrə doğru fikirlərin və ümumi dövlət tədbirlərinin yaranmasına səbəb olmuşdu.

Müasir inkişaf mərhələsində regional siyasətin qarşıya qoyduğu strateji və cari məqsədlərə çatmağın başlıca vasitəsi respublikanın bütün iqtisadi rayonlarının istehsal potensialından, təbii-iqtisadi imkanlarından, yerli və xarici investisiyadan, elmi-texniki və kadr potensialdan səmərəli istifadə etməklə müxtəlif təsərrüfatçılıq formalarının inkişafına və respublikanın iqtisadi rayonlarında daha səmərəli yerləşdirilməsinə nail olmaqdır. Bu problemlə bağlı mövcud iqtisadi ədəbiyyatın təhlili göstərir ki, regionların iqtisadi inkişafının dövlət tənzimlənməsi nəzəriyyəsi birincisi, dövlət tərəfindən hansı regionların iqtisadi inkişafı stimullaşdıraraq tənzimlənməlidir və nə üçün; ikincisi, seçilən regionların inkişafının stimullaşdırılması hansı metodlar vasitəsilə həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur kimi suala cavab verməlidir. Hər iki suala bu gün nəzəriyyəçilər cavablar verərək vaxtaşırı bu cavabların dəqiqliyi üzərində polemikalar aparılır. Birinci sualın cavabı neoklassiklərin regional artım nəzəriyyəsi tərəfindən verilərək regionların müəyyən zamandan sonra iqtisadi inkişafı bərabərləşməsi ilə izah edilib və problem yalnız rayonlara dövlət tərəfindən sosial problemləri həll etmək üçün maliyyə köməyinin zəruriliyini qəbul edərək digər hallarda dövlət müdaxiləsinin lazımsızlığını göstəriblər. Kumulyativ artım nəzəriyyəsinin tərəfdarları isə regionların iqtisadi inkişafında disproportsiyaların olmasını göstərərək aktiv dövlət müdaxiləsinə zəruri hesab edib və dövlət tərəfindən geridə qalmış regionların dövlət tənzimlənməsinin vacib olmasını təsdiqləmişlər. Bu baxımdan Q.Kameron tərəfindən regionların iqtisadi inkişafına, dövlət müdaxiləsinin zəruriliyi və ya lazımsızlığını əks etdirən üç nəzəri cərəyan diqqəti cəlb edir. Onları ümumi halda aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- Qeyri-intervensionalistlər dövlətin iqtisadi artıma müdaxiləsinin lazımsızlığını göstərirlər;
- Adaptorlar (uyğunsuzlaşdırıcılar) – investisiya və işçi qüvvəsinin

miqrasiyasının stimullaşdırılması hesabına bazarın kor-təbii tənzimləyicilərinin yumşaldılması və təbii proseslərin sürətləndirilməsi ilə ərazilərin cüzi korrekte edilməsini qəbul edənlər;

- Radikal islahatçılar – intensiv tənzimləmənin tərəfdarlarıdır.

Sonradan bir sıra iqtisadçılar son iki cərəyanın müddələrinin sintezi və yenidən formalaşdırılması ilə bu iki cərəyanı (uyğunlaşdırıcı və radikal iqtisadçılar) üç qola ayırıblar [4, 37].

Bu gün adekvat yanaşmaların tətbiqi Azərbaycan üçün məqsədəuyğun hesab edilmir. Digər tərəfdən kumulyativ artım nəzəriyyəsinin tərəfdarlarının qeyd etdikləri kimi bu xərclərdən əldə edilən səmərə yüksək olmaya bilər. Ona görə bizim şəraitimizdə daha çox regional siyasətin adaptasion modelinə üstünlük verilməklə problemlə rayonların iqtisadi artımının stimullaşdırılması üçün dövlət tədbirlərinə ehtiyac duyulur. Təcrübədə sosial səmərə vəsaitlərin problemlə regionların xeyrinə yenidən bölgüsünü nəzərdə tutur ki, buna da iki yanaşma mövcuddur. Birincisi, iqtisadi səmərəliliklə ərazi üzrə məhsuldar qüvvələrin ədalətli bölgüsü ilə əks proporsional asılılıq var. Yəni problemlə regionların iqtisadi inkişafının stimullaşdırılması baxımından birmənalı olaraq iqtisadi səmərəliliyin azalmasına gətirib çıxarır. Bu əsasda E.Kuklinski ərazi disproporsiyalarının azaldılması üçün regional siyasətin ərazi rəqabətinin formalaşdırılması üzərində qurulmasını təklif edir [3, 3-7]. Digər yanaşmaya görə ərazi ədalətliliyi yalnız neqativ deyil, həm də pozitiv effektlər verir. İlk öncə ədalətsizlik və qeyri-bərabər inkişaf regionların potensialından tam istifadəyə imkan vermir. İkincisi, onlar yalnız qısa müddətli dövrdə effektiv olmaqla uzunmüddətli dövrdə disproporsiyaların artmasına və bu disproporsiyaların aradan götürülməsi üçün əlavə vaxt tələb edilməsinə gətirib çıxaracaq. Üçüncüsü, belə disproporsiyalar sosial gərginliyin artması və gözlənilən iqtisadi səmərəyə qədər baş verə bilən sosial problemlərə səbəb ola bilər. Ümumilikdə, ərazi ədalətliliyinə minimal nail olma problemi, əlbəttə, cari maliyyə köməyinin edilməsi ilə birbaşa bağlıdır. Lakin işsizliyin hələ mövcud olduğu hər bir şəraitdə bu lazımı səmərəni verməyə də bilər. Digər tərəfdən heç bir vaxt dəqiqliklə demək olmaz ki, nə vaxt bu cari maliyyə köməyinə artıq ehtiyac duyulmur. Ona görə də dövlət tənzimlənməsi tədbirləri konkret dövlətin mövcud problemlərindən və onların xarakterindən asılı olaraq müxtəlif hesab edilir. Hesab edilir ki, problemlə regionların inkişafında investorların cəlb edilməsi bir sıra maliyyələşmə problemlərinin həllinə kömək göstərə bilər. Ancaq bu məsələdə də investorlar üçün problemlə regionların cəlbədicisi olması bir-birindən fərqli prinsiplə tədbirlərin tətbiqi üzərində fikir ayrılığına gətirir: Birincisi, ərazilərin investorlar üçün cəlbədicisi olması, onların infrastrukturlarının təkmilləşdirilməsi hesabına əldə edilir. Bu zaman infrastruktur geniş mənada bu regionda təsərrüfatçılıq şəraitinin sintetik göstəricisi kimi qəbul etmək lazımdır. İkincisi, regiona gələn investorlar üçün bir çox vergi güzəştlərinin edilməsi. Birinci halda, regionların uzun müddətli inkişafı üçün əlverişli şərait yaradılır. Halbuki, vergi güzəştləri tətbiq edilən halda beynəlxalq təcrübə

əsasında tam qeyd etmək olar ki, bu güzəştlərin müddəti bitdikdən və ya onlar ləğv edildikdən sonra investorların həmin regionlardan getməsi ilə də nəticələnə bilər. Ona görə, Azərbaycan reallıqlarında birinci tədbirin tətbiqi bu gün tam təsdiqlənməklə regionlarda uzunmüddətli iqtisadi inkişafa gətirib çıxarır. Bazar münasibətləri şəraitində dövlət iqtisadiyyata təsir göstərmək üçün bir sıra üsullardan istifadə edir ki, onlar da öz növbəsində idarəetmə prosesini daha səmərəli edir. Məhz regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə əlaqədar olaraq Azərbaycanda bu gün bir sıra normativ-hüquqi aktlarla yanaşı belə alətlərin istifadəsi geniş tətbiq edilir. Regionların daxili vəziyyətlərində və inkişaflarında mövcud olan fərqlərin olması onların hər birinin daxili inkişafı üçün xüsusi şəraitin olmasını tələb edir ki, bu da özünü regional planlaşdırmanın, yerli, mərkəzdən asılı olmayan idarəetmənin və onların hər birinin inkişafı üçün zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir. Respublikamızda regional inkişafı bağlı problemlər daha çox öz əksini dövlət səviyyəsində qəbul edilmiş proqramlarda tapır. Regionların yerli resurslarını və digər amilləri nəzərə almaqla, onların sosial- iqtisadi inkişafı məqsədilə üç Dövlət Proqramı qəbul olunaraq yerinə yetirilmişdir. Bir proqram isə 2019-2023-cü illəri əhatə etməklə icra üçün qəbul edilmişdir. Qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmaq üçün regionların mövcud potensialından daha səmərəli istifadə imkanlarını, məhsuldar qüvvələrin regionlar arasında qeyri-mütənasib paylanmasını nəzərə alaraq yerli resurslardan istifadənin səmərəsini artırmaq üzrə zəruri tədbirlər işlənib hazırlanmış və hal-hazırda həyata keçirilir. Lakin regionların inkişafına və sosial-iqtisadi vəziyyətinə görə müxtəlif ədəbiyyatlarda onların inkişaf etmiş, zəif inkişaf etmiş və depressiv regionlara bölünməsi və bu bölgünün kifayət qədər nəzəri əsaslarının verilməsi həyata keçirilən regional siyasətdə isə regionların bu bölgü baxımından vəziyyətinin müəyyənləşdirilməməsi praktiki baxımdan tədbirlərin tətbiqi və reallaşmasında müəyyən çətinliklərə səbəb ola bilər. Belə ki, hər tipin özünün dövlət tənzimlənməsinin tədbir və mexanizmləri var və regionların sosial, iqtisadi, ekoloji və etnik tənzimləmə ilə inkişafına nail olunma dövlətin həyata keçirdiyi regional siyasətin səmərəliliyinin artırılmasında əsaslı rol oynayır. Belə ki, iqtisadi və sosial cəhətdən inkişafdan geridə qalmış və zəif inkişaf etmiş regionların tənzimlənməsində dövlət tərəfindən aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur:

Birincisi, iqtisadi tədbir kimi: mənfəətin investisiya kimi istifadə edilən bir hissəsinin vergidən azad edilməsi, amortizasiya ödəmələrində güzəştlərin tətbiqi, mütəxəssislərin hazırlanmasına subsidiyaların verilməsi, sığorta təminatının verilməsi, rəqabətli sifariş və kontrakt sistemindən istifadə, regional investisiya fondlarının yaradılması və məqsədli regional proqramların tətbiqi, regional və sahə indiqativ planların işlənib hazırlanması və onların tətbiqini stimullaşdıran iqtisadi mexanizmlərdən istifadə iri regional problemlərin həllində yerli və xarici özəl bölmənin iştirakını stimullaşdırmaq üçün zəmanət, vergi, kredit, güzəşt sistemlərinin tətbiqi, xüsusi özəlləşdirmə rejiminin tətbiqi, xarici və dövlət kapitallı müştərək müəssisələrin açılması, siyasi və iqtisadi

risklərdən zəmanət sisteminin tətbiq edilməsi.

İkincisi, sosial tədbir kimi: coğrafi-iqlim və ekoloji şəraiti pis olan rayonlarda işləyənlərin əmək haqlarına yüksəldici rayon əmsallarının tətbiqi, sosial yardımın göstərilməsi, rayonlararası miqrasiyanı tənzimləmək üçün yaşayış-qeydiyyat rejiminin gücləndirilməsi və nəzarətin təşkili, sənətkarlıq və evlərdə kiçik istehsal sexlərinin açılması ilə dövlət sifarişlərinin tətbiqi.

Üçüncüsü, ekoloji tədbir kimi: ətraf mühitin monitorinqini həyata keçirmək, ekoloji vergilərin diferensial şkalasını tətbiq etmək, ekoloji təhlükəli zonaları təyin etməklə onlarda xüsusi yaşayış rejimini müəyyənləşdirmək, norma, standart, lisenziya və sertifikat sistemlərini tətbiq etmək, ekoloji auditin təşkil edilməsi.

Dördüncüsü, milli-etnik münasibətlərin tənzimlənməsi mexanizmlər kimi: azsaylı millətlərin ənənəvi təsərrüfat formalarını inkişaf etdirmək üçün köməklik və himayədarlığı həyata keçirmək, sosial, mədəni inkişafına şərait yaratmaq, milli-etnik münasibətlərin həllində daha çox inzibati deyil, iqtisadi mexanizmlərdən istifadə edilməsi məqsədəuyğundur. Dünya təcrübəsinin təhlilindən belə qənaətə gəlmək olur ki, Azərbaycan şəraitində məqsədli proqramlar, strateji və indeqativ planlar, proqnozlar iqtisadi rayon, şəhər, inzibati rayon miqyasında bütöv təsərrüfat sahələri və ya təsərrüfatın vacib hesab olunan, əksər hallarda dövlət nəzarəti altında olan müəyyən bir sahəsi üzrə konkret ərazinin təsərrüfat cəhətdən mənimsənilməsi, inkişafı üçün işlənilən hazırlana və istifadə oluna bilər. Fikrimizcə, davamlı regional inkişafa nail olmaq üçün dövlət tərəfindən regional indeqativ planların və hər bir konkret region üçün məqsədli proqramların hazırlanması və yerinə yetirilməsinin stimullaşdırılması ilə bağlı aparılan təhlil belə qənaətə əsas verir ki, “Azərbaycan Respublikasında regionların inkişafı” üzrə dörd dövlət proqramının qəbul edilməsi və icrası ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafı və qüdrətli dövlətə çevrilməsində mühüm bir mərhələ kimi dəyərləndirilməlidir [5, 97].

Bu baxımdan regional siyasətlə bağlı dövlət proqramını uğurla həyata keçirmək üçün, respublikadaxili iqtisadi rayonlarının əmək ehtiyatlarından, istehsalın maddi ünsürlərindən, müxtəlif təbii ehtiyatlardan, iqlim şəraitindən, maliyyə imkanlarından, xarici investisiya və elmi-texniki potensialından səmərəli istifadə etməklə müxtəlif təsərrüfatçılıq formalarının inkişafına və respublikanın iqtisadi rayonlarında məhsuldar qüvvələrin səmərəli yeniləşdirilməsinə nail olmaq üçün tədbirlər müəyyənləşdirilmişdir.

Eyni zamanda respublikada səmərəli regional siyasəti həyata keçirmək üçün sosial-iqtisadi inkişafın tənzimlənmə sistemi, mexanizmi elə formalaşdırılmalıdır ki, onlar regional inkişafın təmin edilməsinin həlledici vasitəsinə, həm də bu sahədə qarşıda duran məqsədlərin reallaşdırılmasının mühüm şərtinə çevrilməlidir.

Burada hər bir rayonun öz xüsusiyyətləri, təsərrüfatçılıq dövryyəsinə cəlb edilə bilən təbii coğrafi, əmək ehtiyatları balansını mövcud reallıqlar və elmi-texniki imkanlar daxilində hərəkətə gətirilə bilən resursları nəzərə alaraq

onları intensiv sürətdə təsərrüfat dövryyəsinə cəlb edilməsi ölkəmizdə davamlı sosial-iqtisadi inkişafın təmin edilməsinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir.

Proqramın əməli cəhətdən reallaşdırılması üçün investorların respublikanın rayonlarına güclü axınını təmin etmək, regionlarda, xüsusən emal sənayesinin inkişafına investisiya qoyuluşunu stimullaşdırmaq üçün əlavə tədbirlərin reallaşdırılması nəzərdə tutulur. Respublikaya ümumi investisiya qoyuluşunun təxminən 60%-i Bakı şəhərindən kənar rayonlara yönəldiləcəkdir.

Dövlət proqramına uyğun olaraq Azərbaycanda 15 il ərzində 1200 mindən çox yeni iş yeri yaradılmışdır. Artıq açılan yeni iş yerləri bu vəzifənin uğurla həyata keçirildiyini göstərir.

Ölkədə regionların sosial-iqtisadi inkişafını sürətləndirmək, Bakı-Abşeron iqtisadi rayonu ilə yanaşı digər regionların inkişafındakı fərqləri aradan qaldırmağı dövlətin prioritet vəzifəsi kimi yerinə yetirmək üçün hər bir regionun sosial-iqtisadi inkişafının məqsədli proqramlarının hazırlanmasını və onların reallaşdırılmasının maliyyə mənbələrinin formalaşmasının başlıca istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir.

Dövlət proqramına uyğun müəyyənləşdirilən regional siyasət Abşerondan kənar respublikadaxili rayonların potensialında xarici investisiya yönümlü məhsul istehsalını stimullaşdırmaqla regionun xarici bazarla əlaqəsinin intensivləşdirilməsi, yerli sahibkarlığı inkişaf etdirmək və s. amillər hesabına daxili tələbatın ödənilməsi səviyyəsinin yüksəldilməsinin, işsizliyin, yoxsulluğun kəskin azaldılmasına səbəb olmaqla ölkəmizin sabit və davamlı inkişafını təmin etmişdir.

Azərbaycanda regional sistem 10 iqtisadi rayonda qruplaşdırılmışdır ki, bu da regionların qeyri-bərabər inkişafının təhlilini asanlaşdırır. Respublikanın ərazisinin təqribən yarısına qədəri üç iqtisadi rayonun, yəni Aran, Gəncə-Qazax və Şəki-Zakatala rayonlarına düşməsinə baxmayaraq sənaye məhsullarının istehsalına görə Abşeron, Naxçıvan və Aran rayonları üstünlüyə malikdir. Lakin sənayenin ərazi-sahə quruluşunun öyrənilməsi bu iqtisadi rayonlarda ixtisaslaşmaya yeni yanaşmanı tələb edir. Belə ki, sənayenin hər bir iqtisadi region üzrə diversifikasiyasının aparılması gələcəkdə onların təbii və kədr potensialından ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyi baxımından ixtisaslaşmasını təmin edərək bu istiqamətdə dövlət tərəfindən konkret işlərin aparılmasına imkan vermiş olar [7, 146].

Regional siyasətin və davamlı sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiyasının məqsədi və vəzifələri müəyyən edilərkən respublika iqtisadiyyatının və hər bir regionun ayrı-ayrılıqda mövcud vəziyyəti, sosial şəraiti, iqtisadiyyatın sabitləşməsi şəraitində bazar strukturlu təsərrüfat formalarının inkişafı səviyyəsinə görə regional arasında böyük fərq, xarici kapitalın, elmi-texniki və kədr potensialının, qabaqcıl texnologiyanın axınının sürətlənməsinə baxmayaraq respublikamızın ayrı-ayrı regionlarının tələbatlarının müxtəlifliyi hələ də mövcuddur ki, bu da gələcək məqsədli proqramlarda, investisiya layihələrində nəzərə

alınmışdır.

Belə şəraitdə dövlətin səmərəli regional siyasətinin reallaşmasında iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin effektivliyinin artırılması üçün aşağıdakılar həyata keçirilməlidir:

- Regionların özünü təmin etmə və iqtisadi asılılıq səviyyəsi müəyyənləşdirilməli, büdcə vəziyyətinə görə donor və asılı regionlar üçün ayrı inkişaf konsepsiyası formalaşdırılmalıdır;

- Respublikanın bütün inzibati və iqtisadi rayonlarının öz daxili istehsal, elmi-texniki və kadr potensialından səmərəli istifadəsi imkanları müəyyən edilməli, mövcud problemlər aşkarlanmalı və konkret regionların iqtisadiyyatlarının sabitləşməsi, dirçəliş və inkişaf proqnozları, strateji, indeqativ plan və məqsədli proqramları işlənilib hazırlanmalıdır;

- Maddi, maliyyə, kadr və elmi-texniki resursların inkişaf səviyyəsi nisbətən aşağı olan, təbii-iqlim şəraiti pis olan depressiv iqtisadi rayonlar təyin edilməklə onlara dövlət tərəfindən xüsusi sosial-iqtisadi diqqət yetirilməlidir;

- Regional investisiya, maliyyə, kredit, qiymət və vergi siyasətinin prinsiplər əsaslarını işləyib hazırlamaqla onlar arasında əlaqəni nəzərə alaraq qarşılıqlı həyata keçirilməlidir;

- Dövlət regional təsərrüfat komplekslərinin inkişafı, regionda dövlət mülkiyyətində olan müəssisələrin öz arasında və bu müəssisələrlə özəl müəssisələr arasında münasibətlər sahəsində dövlət tənzimlənməsindən istifadə olunmasının prinsiplər əsaslarını elmi cəhətdən əsaslandırmaqla tənzim və idarə olunması mexanizmini işləmək;

- Vergi, kredit, amortizasiya ayırmaları tənzimləmə mexanizmlərinin tətbiqindən öncə onların hansı nəticələr verəcəyini müəyyən etməli və lazım gəldikdə iqtisadi əlverişli mühiti formalaşdırmaq lazımdır;

- Azərbaycanda azad iqtisadi zonaların yaranmasının mümkünliyünü təyin etməklə bə sahədə dövlət siyasətini formalaşdırmaq;

- Təbii resurslardan səmərəli istifadə və ekoloji təhlükəsizlik üzrə regional tədbirlər planını həyata keçirmək;

- Regionun konkret tipindən asılı olaraq mövcud təsərrüfat sahələri üçün kadrların hazırlanması və bölüşdürülməsini, regional əmək və məşğulluğun elmi cəhətdən əsaslandırılması siyasətini işləyib hazırlamaq.

Yeni yaradılan iş yerlərinin ərazilər və sahələr üzrə paylanmasına dair tövsiyələr hazırlanarkən regionların, sahələrin və sahibkarların mənafeləri nəzərə alınmalıdır. Operativlik və perspektivlik nəzərə alınmaqla iş yerlərinin yaradılmasının məşğulluq proqramında məşğulluq sarıdan cari vəziyyət əks olunmaqla, ayrı-ayrı regionlarda və sahələrdə iş yerlərinin artıb və ya azalması, yeni iş yerlərinin yaradılması prosesi haqqında proqnoz məlumatları və məşğulluğun respublika üçün optimal göstəriciləri əks etdirməlidir. Regionlarda və ərazilər üzrə yeni iş yerlərinin yaradılması variantları və həmin variantların reallaşdırılması üçün mütləq maliyyə xərcləri minimum olmalıdır [6, 135].

Dövlət səviyyəsində regionlara transferlər isə 2 istiqamətdə ödənilir:

- Maliyyə köməkliyinə ehtiyacı olan adi regionlar üzrə.
- Xüsusi maliyyə ehtiyacı və himayədarlığa ehtiyacı olan xüsusi regionlar üzrə.

Adi region kimi burada o region götürülür ki, onun ərazisində yaşayan hər adama düşən gəlir ölkə üzrə hər adama düşən gəlirdən az olsun. Xüsusi ehtiyacı olan region kimi isə o region qəbul edilir ki, onun büdcə vəsaitlərinin həcmi (dövlət büdcəsindən daxilolmalar nəzərə alınmaqla) proqnozlaşdırılan büdcə xərclərindən (kapital qoyuluşları nəzərə alınmır) az olmuş olsun. Müasir şəraitdə sərhəd boyu, cəbhə xətti və depressiv rayonların inkişafı üçün ayrılmış maliyyə vəsaiti istisna olunmaqla digər regionların öz büdcələrinin formalaşması mənbələrinə diqqət yetirilir və özünü təmin etmə istiqamətində xüsusi tədbirlərə əsaslanan regional proqramlar və maliyyə fondları formalaşdırılır.

Dövlət regional siyasətin bütün bu məsələlərinin həllində hər bir regionun konkret xüsusiyyətini nəzərə almaqla bütün ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına nail olur və Azərbaycanın qlobal dünya iqtisadiyyatına qoşulmasında dövlət tənzimlənməsinin prioritetlərinə ümumxalq mənafeyinə uyğun istiqamət vermiş olar. Bütün bunlarla yanaşı təcrübə göstərir ki, səmərəli fəaliyyət göstərən milli iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi yuxarıda qeyd olunan istiqamətlərlə yanaşı həlledici dərəcədə Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına qovuşmasının prioritetlərinin dövlət tərəfindən düzgün müəyyən edilməsindən çox asılı olur.

ƏDƏBİYYAT

1. 2004-2008, 2009-2013, 2014-2018, 2019-2023-cü illər üçün “Azərbaycan Respublikası regionların sosial-iqtisadi inkişafının Dövlət Proqramı”. Bakı: Qanun, 2019.
2. Корнай Я. «Путь к свободной экономике»: десять лет спустя. Вопросы экономики, 2000, №11, с.153.
3. Куклински Э. Региональное развитие – начало поворотного этапа. Журнал «Региональное развитие и сотрудничество», 2007, №7, с.3-7.
4. Котилько В.В. Региональная политика, М.: Приор-издат., 2007, с.176.
5. Əhmədov M.A., Hüseyn A.C. Dövlətin iqtisadi siyasəti. Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı, 2011, s.219.
6. Bayramov V.S. Azərbaycanda iqtisadiyyatın diversifikasiyasının maliyyə təminatının gücləndirilməsi məsələləri. Bakı: Qanun, 2018, s.351.
7. Əzizova G.A. İqtisadiyyatın tənzimlənməsi. Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı, 2015, s.203.

РОЛЬ РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ В ФОРМИРОВАНИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

Г.Г.АСЛАНОВ

РЕЗЮМЕ

Под влиянием глобализации в современном мире растет потребность в качественно новой форме и координации рыночных отношений, в которых экономические отношения становятся более сложными, либерализованными и более масштабными. Таким

образом, потребность в государственном регулировании усугубляется во время появления развивающегося рынка, и в такой ситуации гармонизация глобальных, национальных и региональных процессов является приоритетом в этом процессе.

Следует отметить, что в условиях либерализации экономических отношений роль играет региональная политика. В связи с этим региональная экономическая политика государства и его механизмы регулирования и управления отдают приоритет перспективам развития регионов, их секторов экономики, а также стимулируют и обеспечивают их реализацию с точки зрения интересов сообщества.

Основной задачей региональной политики на современном этапе развития является достижение стратегических и текущих целей путем развития производственного потенциала, природно-экономического потенциала, местных и иностранных инвестиций, научно-технических и людских ресурсов, а также развития более эффективных форм экономической деятельности в экономических районах республики. заключается в развертывании.

Ключевые слова: государство, регуляция, региональная политика, экономическая эффективность, региональное развитие, государственная программа, инвестиционная политика

ROLE OF REGULATION OF ECONOMY IN FORMING REGIONAL ECONOMIC POLICY

H.H.ASLANOV

SUMMARY

Under the influence of globalization in the modern world, there is a growing need for a qualitatively new form and coordination of market relations in which economic relations become more complicated, liberalized and larger. Thus, the need for state regulation is aggravated during the emergence of the emerging market, and in such a situation, the harmonization of global, national, and regional processes is a priority in this process.

It should be noted that in the conditions of liberalization of economic relations, regional politics play a role. In this regard, the state's regional economic policy and its regulatory and management mechanisms prioritize perspectives in the development of regions, their economic sectors, and stimulate and ensure their fulfillment in terms of community interest.

The main objective of the regional policy in the modern development stage is to achieve the strategic and current goals by developing productive capacities, natural-economic capacities, local and foreign investments, scientific and technical and human resources, and developing more effective forms of economic activity in the republic's economic regions. positioning.

Key words: state, regulatory, regional policy, economic efficiency, regional development, state program, investment policy